

КУБАТКО Віра Михайлівна, аспірантка кафедри обліку і економічного аналізу, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, <https://orcid.org/0009-0007-0311-5515>

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПРОДОВОЛЬЧИМ ПОТЕНЦІАЛОМ РЕГІОНУ НА ЗАСАДАХ СТАЛОСТІ

Кубатко В. М. Система управління продовольчим потенціалом регіону на засадах сталості.

Одним із важливих завдань формування моделі сталого розвитку в Україні є забезпечення можливостей та гарантій праці громадян, раціонального використання продовольчого потенціалу. Процес формування і розвитку продовольчого потенціалу регіону є одним із напрямів економічної стратегії управління та передбачає створення, організацію системи ресурсів таким чином, щоб результатом їхньої взаємодії був фактором успіху в досягненні стратегічних, тактичних і оперативних цілей діяльності підприємства. Система управління потенціалом підприємства ґрунтується на формувальні закономірності, які спричиняють перехід системи в інший якісний стан; та регулювальні, які сприяють стабілізації наявного рівня якості систем. В процесі дослідження доведено, що система управління продовольчим потенціалом підприємства визначається як сукупність засобів і методів спрямованого впливу на його інтереси з метою раціонального використання ресурсів та забезпечення необхідних пропорцій розвитку. Використовуючи системний підхід запропоновано класифікацію властивостей системи управління продовольчим потенціалом, які характеризують економічний потенціал підприємства і взаємозв'язок його із зовнішнім середовищем та методологію функціонування і розвитку потенціалу підприємства. Виокремлено систему організаційних і методичних спеціальних та загальнонаукових принципів управління продовольчим потенціалом підприємства (комплексний характер управління; залежність економічних можливостей формування, розподілу й оптимального використання потенціалу від ефективності функціонування підприємств регіону); системність ресурсного забезпечення процесу управління потенціалом підприємств регіону).

Ключові слова: сталий розвиток, регіон, продовольчий потенціал, система управління, управлінські рішення.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Поглиблення процесів глобалізації економіки, загострення проблем довкілля, технологічний та інформаційний вибухи, а також подолання кризових явищ у суспільстві зумовили необхідність розробки нових інструментів становлення та сталого розвитку економіки на регіональному рівні. Модель сталого розвитку побудована на концепції сталого розвитку, яка визнана світовою спільнотою як домінанта ідеологія розвитку людської цивілізації у XXI столітті. Концепція сталого розвитку в світовій соціально-економічній теорії та практиці розглядається як стратегія вирішення проблем збереження та відтворення продовольчого потенціалу і забезпечення високого рівня життя населення планети.

Процес формування і розвитку продовольчого потенціалу регіону є одним із напрямів економічної стратегії управління та передбачає організацію системи ресурсів таким чином, щоб результатом їхньої взаємодії був фактором успіху в досягненні стратегічних, тактичних і оперативних цілей діяльності підприємства. Система управління потенціалом підприємства ґрунтується на формувальні закономірностей, які спричиняють перехід системи в інший якісний стан; та регулювальні, які сприяють стабілізації наявного рівня якості систем.

Особливе місце управління у сучасних умовах зумовлено тим, що воно гарантує інтеграцію економічних процесів на підприємстві. Формування системи управління продовольчим потенціалом відбиває можливість системи впорядкувати процеси формування потенціалу регіону відповідно до притаманних внутрішніх закономірностей господарської діяльності і необхідне для: аналізу поточного стану підприємства; моделювання розвитку продовольчого потенціалу підприємства; визначення раціональних способів використання продовольчого потенціалу регіону. Отже, це впливає на актуалізацію питань щодо оптимального результату від формування та

функціонування системи управління продовольчим потенціалом регіону на підприємствах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання функціонування системи управління у науковій літературі зустрічається досить часто в працях А.Н. Алексєєва, Г.В. Воронцова, В.В. Глуценко, І.І. Глуценко, О.С. Іванілова тощо. Проблематика формування ресурсного потенціалу висвітлена в працях В. Авдєєнко, В. Андрійчука, Р. Білоусова, П. Борщевського, Н. Краснокутської, Г. Мельничук та інших. Проте окремі аспекти щодо функціонування системи управління продовольчого потенціалу на регіональному рівні все ще залишаються недостатньо опрацьованими та висвітленими в науковій літературі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження формування та функціонування системи управління продовольчим потенціалом регіону в умовах сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зарубіжні вчені системою називають «організоване складне ціле; сукупність чи комбінацію предметів або частин, що утворюють комплексне єдине ціле». Деякі вчені відійшли від визначення системи як сукупності елементів і розглядали її як процес або потік незалежних процесів компонентів системи, які володіють певними властивостями, та пов'язані циклами розвитку і деградації.

У процесі дослідження з'ясовано, що система управління продовольчим потенціалом підприємства виступає як сукупність засобів і методів спрямованого впливу на його інтереси з метою раціонального використання ресурсів та забезпечення необхідних пропорцій розвитку.

Ознаками класифікації властивостей системи управління продовольчим потенціалом є:

- властивості, які характеризують економічний потенціал підприємства і взаємозв'язок його із зовнішнім середовищем;
- властивості, які характеризують методологію функціонування і розвитку потенціалу підприємства.

Теоретико-методичними основами розробки системи управління продовольчим потенціалом підприємства є визначення сукупності законів управління, методів, функцій і принципів впливу на процеси його формування і використання. Ще однією особливістю розробки системи управління продовольчим потенціалом підприємства є визначення сукупності організаційних і методичних спеціальних та загальнонаукових принципів:

- загальні принципи управління;
- управління продовольчим потенціалом враховує всі стадії його відтворення;
- комплексний характер управління, що передбачає розробку єдиної системи показників оцінки рівня потенціалу;
- залежність економічних можливостей формування, розподілу й оптимального використання потенціалу від ефективності функціонування підприємств регіону;
- системність ресурсного забезпечення процесу управління потенціалом підприємств регіону, що враховує специфіку самого процесу управління, невизначеність структури й обсягу потреб;
- інформаційно-аналітична база для оцінки продовольчого потенціалу підприємств регіону;
- забезпеченість управління продовольчим потенціалом підприємства інформаційно-технологічним інструментарієм, що дозволяє здійснювати прогнози, плани, аналітичні й оперативні управлінські розрахунки з застосуванням адекватного арсеналу методів і засобів.

Характеризуючи систему управління продовольчим потенціалом підприємств регіону, визначимо, що взаємозв'язок функціонування підприємства та його потенціалу ґрунтується на методах управління. Серед джерел підвищення ефективності управління особливого значення набувають методи управління, що дозволяють сформуванню системи управління взаємодією різноманітних факторів, які визначають умови розвитку потенціалу підприємства, забезпечують досягнення цілей.

Основною метою управління продовольчим потенціалом як системи взаємозалежних важелів, що забезпечують спрямований, скоординований і стимулюючий вплив на потенціал у розрізі ресурсних джерел, є забезпеченням раціонального його використання.

Отже, управління продовольчим потенціалом підприємства в сучасних умовах передбачає:

- багаторівневість поняття «продовольчий потенціал»;
- фактори, що впливають на розвиток продовольчого потенціалу підприємств регіону;
- ефективне управління продовольчим потенціалом підприємства безпосередньо пов'язано з усіма компонентами розвитку національної і регіональної економіки і тим середовищем, у якому воно здійснюється, тому відсутність позитивних і довгострокових ефектів (результатів) хоча б в одній із взаємозалежних сфер свідчить про наявність негативних тенденцій, які можуть надалі звести нанівець наявні позитивні зміни;
- адекватність реакції підприємства на трансформацію економічних відносин.

Система управління продовольчим потенціалом являє собою гнучку систему, яка змінюється, забезпечуючи ефективність діяльності підприємства.

Система управління продовольчим потенціалом обмежує певну множину елементів, що в неї входять, сила зв'язку між якими перевищує силу їх зв'язків з елементами, розташованими за межами системи, й тому є для такої системи зовнішнім середовищем.

Головним фактором, що обумовлює існування та внутрішню структуру систем управління на підприємствах, є наявність управлінських відносин, які розуміються як сукупність взаємозв'язків і взаємодій між елементами системи управління, спрямованих на підтримку або покращення функціонування об'єкта відповідно до існуючих метою та критерієм ефективності системи загалом. Управління в цьому контексті розуміється як певний процес такої цілеспрямованої дії суб'єкта на об'єкт управління з метою досягнення певних результатів. Управлінські відносини реалізуються при наявності управлінського рішення, які є формою вираження цілеспрямованості, способами реалізації потреб, інтересів й інших спонукальних мотивів суб'єктів, зайнятих у сфері управлінських стосунків системи. Управління при цьому є процесом вироблення та реалізації суб'єктом управління управлінських рішень в рамках цілеспрямованої дії на об'єкт управління, для організації й координації його діяльності при функціонуванні системи.

Таким чином, вище вказані положення можуть вважатися базовими та незаперечними при дослідженні системи управління продовольчим потенціалом підприємства.

Враховуючи положення системного підходу, можна зазначити, що наведені визначення переважно стосуються системної характеристики системи управління продовольчим потенціалом підприємства, зокрема наявності у ній двох специфічних підсистем, одна з яких (суб'єкт управління) здійснює управлінський вплив, а інша є об'єктом, на який цей управлінський вплив спрямований. Суттєвою її характеристикою є те, що основне призначення системи управління продовольчим потенціалом підприємства полягає у реалізації функції управління діяльністю. У цьому аспекті розглядає систему управління Е.М. Коротков, який визначає її як сукупність дій, необхідних для узгодження сумісної діяльності людей, та наголошує, що ця сукупність дій має володіти всіма ознаками системи [3, с.145].

У продовження цього розуміння системи управління він зазначає, що, коли управління здійснюється у дуже великих масштабах, якщо існує розподіл управлінської діяльності між посадовими особами або спеціалізованими підрозділами, система управління постає у вигляді сукупності різних ланок, певним чином зв'язаних між собою. Ланки системи управління виділяються за специфікою, об'ємом і масштабом повноважень, трудомісткістю роботи, рівномірністю розподілу навантаження, кваліфікаційними вимогами до персоналу, інформаційним забезпеченням, можливостями територіального розміщення співробітників. Усі ці чинники в

їх сукупності й поєднанні впливають на формування й виділення ланок системи управління, її структури, цілісності та інших ознак. Виходячи з цього, можна визначити поняття системи управління як сукупність ланок, що здійснюють управління, та зв'язків між ними. На думку Н.Н. Івлієвої, визначення системи управління як сукупності організаційної структури й процесів дає можливість для ефективної організації управління, адаптації до змінних умов зовнішнього середовища [6, с. 53].

На нашу думку, хоча зовнішні історичні та економічні умови, безумовно, впливають на особливості формування систем управління продовольчого потенціалу підприємства, вони є вторинними в контексті визначення сутності системи управління як об'єкта дослідження. Надання визначення системи управління, виходячи з того чи іншого історичного та економічного контексту, лише знижує рівень термінологічної усталеності цього поняття. Визначальним тут має стати встановлення особливостей системи управління підприємством виходячи з того, що вона є комплексним явищем, предметом дослідження різних наук. Доцільність розгляду системи управління продовольчим потенціалом підприємства з точки зору теорії організації пояснюється, передусім, тим, що система управління є уособленням організаційного досвіду, який проявляється у зв'язках та взаємодії між її структурними елементами (підрозділами, посадовими позиціями та ін.). Також підрунтям якісного дослідження системи управління продовольчим потенціалом підприємства, як вже зазначалося, має слугувати положення системного підходу, який є одним із основних методів наукового дослідження соціально-економічних систем.

Дотримання системних засад при встановленні характеристик системи управління продовольчим потенціалом підприємства є очевидним, адже, в першу чергу, вона являє собою цілісний комплекс ієрархічно впорядкованих і взаємопов'язаних прямими та зворотними зв'язками елементів, які здійснюють управління діяльністю підприємства, тобто є класичним предметом дослідження теорії систем. До того ж, незаперечним є вплив на функціонування системи управління підприємством інформаційного чинника,

який проявляється через організацію циркуляції інформації в каналах системи управління, що може призвести до невідповідності якісних і кількісних характеристик інформації в процесі прийняття рішень. Водночас система управління продовольчим потенціалом підприємства є соціальною системою, під якою розуміється впорядкована в певному відношенні множина взаємодіючих груп людей, які утворюють цілісність.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Важливим завданням формування моделі сталого розвитку в Україні стало забезпечення якості життя нинішнього і майбутнього поколінь нації на засадах економічного зростання, становлення соціально-орієнтованої ринкової економіки, забезпечення можливостей та гарантій діяльності громадян, раціонального використання ресурсного (продовольчого) потенціалу. Формування продовольчого потенціалу підприємства здійснюється в рамках системного підходу. Потреба в ресурсах і інформації прогнозується після вивчення вимог до організаційно-технічного потенціалу підприємства (рівня техніки, технології, організації виробництва, праці й управління) та параметрів зовнішнього середовища (політичного, економічного, технологічного, соціально-демографічного, культурного середовища країни й інфраструктури певного регіону). Зворотний комунікаційний зв'язок між постачальниками, зовнішнім оточенням і потенціалом підприємства необхідний для адаптації потенціалу як системи до зміни вимог споживачів до продукції, параметрів ринку, появі організаційно-технічних новинок. Для забезпечення високої якості кінцевого результату реалізації продовольчого потенціалу підприємства спочатку забезпечується висока якість ресурсів і інформації, а потім висока якість реалізації процесу та взаємодії із зовнішнім середовищем.

Отже, система управління продовольчим потенціалом підприємства визначається як сукупність матеріально-технічних, нематеріальних, фінансових та інших ресурсів, які є у розпорядженні підприємства або можуть бути додатково залучені й використані для простого чи розширеного відтворення факторів виробництва та інших складових потенціалу підприємства.

Література.

1. *Арт'омова А.В., Арт'омов І.В.* Процедура оцінювання ресурсного потенціалу підприємства. *Системи обробки інформації*. 2016. Випуск 7 (144). С. 165-170.
2. *Белінська О.В.* Сутність фінансового потенціалу підприємства. *Вісник ХНУ. Економічні науки*. 2014. № 4. С. 267-274.
3. *Богацька Н.М., Хачатрян В.В.* Сучасний підхід до оцінки сутності ресурсного потенціалу підприємства. *Вісник Мукачівського державного університету*. 2016. № 3. С. 134-139.
4. *Богацька Н., Швець О.* Ресурсне забезпечення діяльності підприємства в сучасних умовах господарювання. 2020. URL: <http://intkonf.org/ken-dotsbogatska-nm-shvetsoi-resursne-zabezpechennya-diyalnosti-pidprijemstva-v-suchasnih-umovah-gospodaryuvannya>.
5. *Волошин Л.* Використання інноваційних ресурсів в Україні: проблеми та шляхи їх усунення. *Наукові записки. Серія «Економіка»*. 2010. Випуск 15. С. 145-151.
6. *Калужна Н.Г.* Система управління підприємством як предмет дослідження теорії організації. *Вісник економічної науки України*. 2011. № 2. С. 51-54.
7. *Репіна І.М.* Підприємницький потенціал: методологія оцінки та управління. *Вісник Української Академії державного управління при Президенті України*. 1998. № 2. С. 262-271.
8. *Ужва А.М.* Регіональні аспекти формування і використання трудового потенціалу. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки*. 2015. Випуск 162. С. 280-285.

References.

1. *Art'omova, A.V., Art'omov, I.V.* (2016). «The procedure for assessing the resource potential of an enterprise». *Systemy obrobky informatsii*. Issue 7 (144). pp. 165-170.

2. *Belins'ka, O.V.* (2014). «The essence of the financial potential of an enterprise». *Visnyk KhNU. Ekonomichni nauky*. № 4. pp. 267-274.
3. *Bohats'ka, N.M., Khachatryan, V.V.* (2016). «A current approach to assessing the essence of the resource potential of an enterprise». *Visnyk Mukachiv's'koho derzhavnoho universytetu*. № 3. pp. 134-139.
4. *Bohats'ka, N., Shvets', O.* (2020). Resursne zabezpechennia diial'nosti pidpriemstva v suchasnykh umovakh hospodariuvannia. [Resource security of business activity in the current minds of the government]. Available at: <http://intkonf.org/ken-dotsbogatska-nm-shvetsoi-resursne-zabezpechennya-diyalnosti-pidpriemstva-v-suchasni-umovah-gospodaryuvannya>.
5. *Voloshyn, L.* (2010). «The use of innovative resources in Ukraine: problems and ways to eliminate them». *Naukovi zapysky. Serii «Ekonomika»*. Issue 15. pp. 145-151.
6. *Kaliuzhna, N.H.* (2011). «The enterprise management system as a subject of study of the theory of organization». *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*. № 2. pp. 51-54.
7. *Riepina, I.M.* (1998). «Entrepreneurial potential: methodology for assessment and management». *Visnyk Ukrain's'koi Akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy*. № 2. pp. 262-271.
8. *Uzhva, A.M.* (2015). «Regional aspects of the formation and development of labor potential». *Visnyk Kharkiv's'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu sil's'koho hospodarstva: Ekonomichni nauky*. Issue 162. pp. 280-285.

Abstract.

Kubatko V. A system for managing the region's food potential based on sustainability.

One of the essential tasks of forming a sustainable development model in Ukraine is providing opportunities and guarantees for the work of citizens and rational use of food potential. The process of forming and developing the food potential of the region is one of the directions of the economic management strategy. It involves creating and organizing a system of resources so that their interaction is a factor of success in achieving the enterprise's strategic, tactical, and operational goals. The enterprise potential management system is based on formative regularities that cause the system's transition to another qualitative state and regulatory ones that contribute to stabilizing the existing system quality.

The article's purpose is to highlight the conceptual principles of the formation and functioning of the region's food potential management system in the conditions of sustainable development.

The research process used methods of comparison, analysis, and theoretical and logical generalization. The methodological basis was the dialectical research method.

In the research process, it was proved that the enterprise's food potential management system is defined as a set of means and methods of directed influence on its interests with the aim of rational use of resources and ensuring the necessary proportions of development. Using a systematic approach, a classification of the properties of the system of management of the food potential, which characterizes the economic potential of the enterprise and its interaction with the external environment and the methodology of functioning and development of the enterprise's potential, is proposed. A system of organizational and methodological special and general scientific principles of management of the food potential of the enterprise is identified (complex nature of management; dependence of economic opportunities for formation, distribution and optimal use of potential on the efficiency of functioning of enterprises in the region; systematic resource provision of the process of managing the potential of enterprises in the region).

Keywords: sustainable development, region, food potential, management system, management decisions.

Стаття надійшла до редакції 12.08.2024 р.

Бібліографічний опис статті:

Kubatko V.M. Система управління продовольчим потенціалом регіону на засадах сталості. Актуальні проблеми інноваційної економіки та права. 2024. № 4. С. 37-40.

Kubatko V. A system for managing the region's food potential based on sustainability. Actual problems of innovative economy and law. 2024. No. 4, pp. 37-40.

УДК: 338.2:338.45:639.3:621; JEL classification: F50; Q22; L64

DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2024-5-8>

ВДОВЕНКО Наталія Михайлівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри глобальної економіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України, <https://orcid.org/0000-0003-0849-057X>

ШАРИЛО Юрій Євгенійович, директор, Державна установа «Методично-технологічний центр з аквакультури», <https://orcid.org/0000-0002-1069-6318>

ШЕВЕЛЬ Олександр Олександрович, аспірант кафедри глобальної економіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України, <https://orcid.org/0009-0000-6481-428X>

ПРІОРИТЕТИ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ МАШИ-НОБУДІВНОГО КОМПЛЕКСУ КРАЇНИ ДЛЯ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРОДУКЦІЇ АКВАКУЛЬТУРИ ТА НАДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ НА ОБЛАДНАННЯ

Вдовенко Н.М., Шарило Ю.Є., Шевель О.О. Пріоритети політики забезпечення економічної безпеки машинобудівного комплексу країни для розвитку ринку продукції аквакультури та надання державної підтримки на обладнання.

Стаття присвячена дослідженню пріоритетів державної політики забезпечення економічної безпеки машинобудівного комплексу країни для розвитку ринку продукції аквакультури й надання державної підтримки на обладнання в умовах надзвичайних фінансових і продовольчих викликів. Надано науково обґрунтовані доповнення та зміни до Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» № 1877-IV від 24.06.2004 щодо можливості запровадження механізмів державної підтримки аквакультури з метою часткової компенсації придбання техніки, механізмів та обладнання для виробництва, переробки продукції аквакультури. Пропонується стабілізувати і модернізувати виробничу сферу шляхом надання державної дотації для відшкодування закупленого рибогосподарського обладнання суб'єктами аквакультури, зокрема технологічного,